

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Преслав Михайлов Димитров,
Катедра „Туризм”, ЮЗУ „Неофит Рилски” в качеството си на рецензент по процедура
за публична защита на дисертационен труд на

Светослав Калейчев

на тема:

“Елитарен туризм”

за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по професионално
направление 3.9 „Туризм”, научна специалност „Икономика и управление (туризм)”

I. Биографична информация за докторанта:

Светослав Калейчев е редовен докторант към Катедра „Туризм” на Стопанския факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски”. Роден е през 1981 г. Средното си образование е придобил в Средно Образователно Училище “Неофит Рилски”, гр. Кнежа. Има бакалавърска степен по “География” от ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград. В същото висше учебно заведение се е обучавал и в магистърска програма, по специалност “Туризм”.

II. Обща оценка на представения дисертационен труд и извършената научно-изследователска дейност:

Представеният за обсъждане от Светослав Калейчев дисертационен труд е с обем от 238 стандартни страници, компютърно набран текст. В структурно отношение се състои от увод, три глави и заключение. Така представената разработка структурно отговаря на изискванията за композиционно, съразмерно разположение на отделните глави.

Библиографският апарат на работата е представен на 18 страници в края на разработката и включва както следва: 245 информационни източника, от които 17 на кирилица, 189 на латиница и 39 интернет източника.

III. Оценка на съдържанието и разработеността на отделните части на дисертационния труд:

Темата за елитарния туризъм по своята същност е особено специфична и в същото време актуална. И както правилно отбелязва авторът **в уводната част, актуалността** на дисертационния труд произтича преди всичко от факта, че в световен мащаб потреблението, насочено към продукти с елитарен характер, нараства прогресивно. Същевременно тази тенденция обуславя необходимостта от теоретичното ѝ изясняване и практическо илюстриране преди всичко по отношение на потенциалните възможности за повишаване удовлетвореността на потребителите.

С **увода**, авторът е задал същността на темата и актуалността на поставените проблеми. Извел е също така изследователския обект и предмет, основните цели на дисертационния труд и поставените във връзка с тяхното изпълнение задачи, както и съществуващите ограничения. Също така е задал местоназначението на приложната част на изследването - хотелски комплекс „Хелена Резорт“- Слънчев бряг. Като обосновава избора си с присъствието на хотелския комплекс неизменно през последните години в редица международни и престижни класации свързани с елитарния (луксозен) туризъм.

Основната изследователска теза разглежда възможността за повишаване на удовлетворението и личностното изживяване посредством прилагане на концепцията за елитарния туризъм.

Тезата на изследването се декомпозира на следните **микротези**:

Микротеза I: Елитарният характер на туристическото предложение е определящ за удовлетвореността и личностното изживяване на потребителите.

Микротеза II: Удовлетвореността при елитарния туризъм има комплексен характер, силно зависим от личностното изживяване.

Микротеза III: Повишаването на удовлетвореността при елитарния туризъм е свързано с възможностите за избор и личностно изразяване.

Обект на изследване в дисертационния труд е елитарният туризъм и постиганата чрез него удовлетвореност на потребителите.

Предмет на изследването са възможностите за повишаване на удовлетвореността на потребителите чрез елитарния туризъм.

Основната цел на дисертационния труд, изучавайки спецификите на елитарния туризъм и проучвайки добрите практики в тази област, е да се определят насоките и да

се създадат предпоставки за повишаване удовлетвореността на потребителите в туризма чрез прилагането на прийоми на елитарния туризъм.

Така дефинираната основна цел се декомпозира на следните **задачи**:

- Проучване на проектите на елитарността върху индустрията на туризма и особеностите на потреблението във връзка с елитарния туризъм.
- Установяване на дефинитивните характеристики на удовлетвореността при елитарния туризъм.
- Разработване на модел за повишаване удовлетвореността при елитарния туризъм.
- Определяне на насоки и формулиране на препоръки за повишаване на удовлетвореността чрез развитие на елитарен туризъм за дестинация България.

В увода е формулирана **и изследователска хипотеза**, което в случая е излишно, тъй като по-нататък в изложението на дисертационния труд не се прилага специфичната статистическа методология за доказване или отхвърляне на хипотези, присъща на икономическата наука. Предполагам, че тук за доказването на хипотезата се разчита на направения в дисертационен труд анализ, но в такъв случай следва да се говори отново за доказателство по-скоро на теза.

Методи и методология на изследването. Използваната в дисертационния труд методология обхваща методи и подходи, приложими към изведените обект и предмет. Борави се със съвкупност от количествени и качествени методи, чийто избор е обусловен от необходимостта от получаване на практически полезна информация, позволяваща достигането на коректни за научното изследване изводи и обобщения.

Глава първа разглежда теоретични въпроси свързани с елитарния туризъм. В първата част на тази глава се представя формирането на идеята за лукса като обществено икономическо явление, формиращо и оказващо пряко въздействие върху появата и развитието на елитарния туризъм. Проследява се неговото историческо развитие и обособяване през различните етапи от историята на човешкото общество. Също така е направен е опит за периодизация на лукса като социален маркер на обществото. Отделено е и внимание по отношение връзката на лукса с редица обществено-икономически фактори. Не на последно място се разглежда по-задълбочено връзката на лукса с три социокултурни понятия, а именно *пари, мода и изкуство*. Във втората част на тази глава се представят особеностите на потреблението във връзка с

елитарния туризъм. За нуждите на настоящото изследване авторът разглежда потреблението в широк смисъл - като процес на използване на благата при задоволяване на физиологически, икономически, социални и духовни потребности на индивидите, основавайки се на функцията на полезността. Представена е информация за съвременните потребители на елитарния туризъм, които автора вижда в лицето на туристите разполагащи със значителни финансови средства, като се отдава значение на съвременните милионери и милиардери. Типичните за тази елитна класа потребности и покупки свързани с елитарния туризъм и лукса разкриват според автора спецификата на потреблението във връзка с елитарния туризъм. При представения тук анализ би било удачно да бъде разгледана и обратната крива на търсене на елитарните стоки. По този въпрос в българската научна литература са писали доц. Димитър Доганов (Маркетинг в туризма, 1995 г.), проф. Светла Ракаджиска и доц. Стоян Маринов (Туристически пазари, 2012 г.). Третата част на първа глава разглежда проекциите на елитаризма върху индустрията на туризма. И в тази част автора прави периодизация на въздействието на елитаризма върху туристическата индустрия. Също така са представени и редица проявления на елитарния туризъм в различни етапи от човешката история като са представени знаменателни примери от туристическата индустрия. Отдадено е внимание и са представени туристически класации пряко свързани с елитарния туризъм в световен мащаб и разкриващи съвременните тенденции стоящи пред него. Не на последно място авторът разглежда обвързването на елитарния туризъм с космическия туризъм, а така също и тясната му връзка с екологията, като съвременна и повсеместна тенденция обхващаща цялата туристическа индустрия.

Глава втора е изцяло ориентирана към методологическите аспекти свързани с елитарния туризъм. В първата част на главата, се представя комплексен подход към концепцията за елитарен туризъм. Представен е обзор на автори и техните трудове насочени към концепциите за различните видове изживяване, като се обръща специално внимание на връзката им с туризма и се разглежда тяхната туристическа насоченост и приложение. Както авторът отбелязва: управлението и доставката на основната задоволеност от качествените и запомнящи се изживявания във връзка с елитарния туризъм представлява важна част от концепцията за удовлетвореност и личностни изживявания. В настоящето изследване авторът разглежда същността на елитарния

туризъм, като неделимо свързана с лукса представляващ нов вид социално-икономическо проявление, ограничено и запазено за определени обществени кръгове по смисъла на своето проявление. В тази връзка са представени и редица автори даващи характеристики и опитващи се да дефинират и разкрият закономерностите на лукса и да отговорят адекватно на появилите се нови принципи, разбирания и нужди в обществото. Във втората част на главата са разгледани редица методи за анализ и оценка на елитарния туризъм. Базисната характеристика на изследванията, характеризира и обособява два основни метода на изследване: качествени и количествени изследвания. Също така се отделя внимание на основните принципи на *методите за анализ и оценка* в туризма като, комплексност и системност; организационна, информационна и технико-технологична осигуреност; гъвкавост и оперативност; законност, нравственост и етичност. В тази част на дисертационния труд авторът представя всички методи използвани за неговото създаване, като: литературен обзор, дълбочинно интервю, дискусии във фокусни групи, анкетен метод, метод на индукция и дедукция, както и редица други. В третата част на втора глава се представят дефинитивни характеристики за удовлетвореност при елитарния туризъм. Според автора предоставяне на качество е едно от най-големите предизвикателства, стоящи пред туристическата индустрия в началните години на това хилядолетие. Като се отчита факта, че то е тясно свързано с фактора удовлетвореност на клиента. Именно поради тази причина в тази част на дисертационния труд се представят някои предишни литературно изследователски опити, насочени към изследване и дефиниране на теорията за удовлетвореността. Също така се представят някои основни характеристики на качеството, които оказват влияние върху удовлетвореността сред потребителите, ориентирани към елитарния туризъм.

Глава трета от дисертационния труд разглежда стратегическите перспективи на елитарния туризъм. Първата част на главата е насочена към разработване на модел за повишаване на удовлетвореността при елитарния туризъм. Представени са също така редица съществуващи до този момент модели изследващи удовлетвореността, налични в множество литературни източници от областта на маркетинга и маркетинговите проучвания. В голямата им част се откриват модели, интегриращи концепцията за удовлетвореност чрез мрежа от свързани показатели, като стойност, качество, оплакване, отношение и лоялност. В края на тази част е представен модел за

повишаване на удовлетвореността в елитарния туризъм, който е разработен от авторът. Във втората част на тази глава се представя проучване на потребителските нагласи по отношение на удовлетвореността при елитарния туризъм. В настоящия дисертационен труд е проведено проучване на две отделни групи в две отделни държави. Обект на изследването са представители на българското и японско общество. Като за целите на дисертационния труд се изследват две групи условно разделени по признака ангажирани и не ангажирани в туристическия бизнес. Към групите са зададени едни и същи въпроси, като целта на автора е да установи, чрез сравнителен анализ разбиранията им спрямо същността и представата за елитарен туризъм. Изведени са графики, представящи отговорите на двете групи по всеки един от зададените въпроси, така че да се разкрие и открий спецификата на получените отговори. В третата част на тази глава се представя внедряване на модел за повишаване на удовлетвореността при елитарния туризъм. За тази цел е избрано туристическо предприятие – хотелски комплекс „Хелена Резорт” в курортен комплекс Слънчев бряг. Представена е същностната характеристика на туристическото предприятие, неговата дейност и редицата отличия, получени от него и пряко свързани с елитарния туризъм. На базата на преки оценки от потребители, формирани в известния туристически портал „Трип Адвайзър” са изведени параметрите за удовлетвореност по отношение на елитарността. Вследствие на което е систематизиран вероятностен модел за степента на удовлетвореност на туристите посетили хотелски комплекс „Хелена Резорт”. Тази част от дисертационния труд завършва с внедряването на вече изведения от автора модел за повишаване на удовлетвореността при елитарния туризъм (Фиг. №29) за нуждите на хотелски комплекс „Хелена Ризорт”. Чрез представяне на анализ за параметрите на удовлетвореност по отношение на елитарността, оценени от туристи, посетили комплекса.

Разработката завършва със съвкупност от насоки свързани с бъдещето развитие на елитарния туризъм, като се отделя и внимание върху приложението му за нуждите на българския туристически пазар.

В резултат на запознаването ми с дисертационния труд, мога да подчертая, че авторът е проучил значителна като количество и тематика литература, свързана с елитарния туризъм и удовлетвореността във връзка с него. Прави впечатление и опита

му за развитие на дискусия на базата на различните авторски тези, теория и добри практики от областта на туризма, определян като елитарен.

IV. Оценка на научните и практически резултати и приноси на дисертационния труд:

На базата на изследването в дисертационния труд, автор и научен ръководител са очертали следните **приноси, които считам за обосновани и приемам:**

1. Обобщени са научните резултати в чуждестранната и българската литература, посветени на теоретичните въпроси на лукса и елитаризма във връзка с туризма.

2. Адаптирани и допълнени са разработките в областта на елитаризма с извеждане на конкретните им проекции върху индустрията на туризма.

3. Проучени са моделите за повишаване на удовлетвореността при потреблението и е предложен адаптиран модел по отношение на продукта, потребляван при елитарния туризъм.

4. Анализирани и оценени са нагласите на две групи респонденти към елитарния туризъм. Проучена е и удовлетвореността от потреблението на продукта на елитарния туризъм.

5. Въз основа на направените анализи на ниво туристическо предприятие - функциониращ пет звезден хотелски комплекс, са формулирани насоки за повишаване удовлетвореността от продукта на елитарния туризъм.

Така формулираните научни приноси на кандидата са дело на **самостоятелни и целенасочени научни търсения** и **доразвиват в теоретичен и практичен аспект съществуващото научно познание** в сферата на управленската наука по отношение на конкретното ѝ приложение в туристическата индустрия.

V. Критични бележки, препоръки и въпроси:

По отношение на дисертационния труд, както вече беше отбелязано в предходната точка, могат да се отправя и няколко критични бележки и препоръки, **които не намаляват в никакъв случай** качеството му като научна разработка:

1. В точка втора на първа глава е необходимо да бъде разгледана обратната крива на търсенето на елитарните (престижните) стоки, тъй като е ключов момент в икономическия анализ на елитаризма.

2. В отделни случаи в глава първа, параграф първи е слабо изразена критичната позиция на автора по отношение на стереотипите в научното познание за лукса и елитаризма.

3. В глава втора, в точка втора се откриват случаи на дискриптивност във връзка с представената методологията за анализ и оценка на елитарния туризъм, които не завършват с анализ и изразяване на собствено отношение.

4. Прави се опит за дефиниране на приложението на комплексния подход към концепцията за елитарен туризъм, което е важен положителен момент. Ето защо, за целите на разработката е добре тази част да бъде допълнително развита.

Направените критични бележки не опровергават положителната оценка на дисертационния труд. Изследването е добре аргументирано. Поставените цели са изпълнени.

VI. Заключение:

Въз основа на така представените обстоятелства в точки I, II, III, IV и V **заявявам своята еднозначна положителна оценка** на представения за предварително обсъждане дисертационен труд на тема „Елитарен туризъм“ ” с автор Светослав Калейчев и предлагам на научното жури“ **да му присъди образователната и научна степен „доктор“ по Професионално направление 3.9 „Туризъм“, научна специалност „Икономика и управление (туризъм)“.**

Рецензент:

.....

доц. д-р Преслав Михайлов Димитров

19.06.2014 г., гр. Благоевград